

„TIMUROK ÉS PÁL UTCAI FIÚK”

A romániai magyar ifjúsági elit természetrajzának vázlatához

Kósa András László

A tanulmány a rendszerváltás utáni romániai magyar ifjúsági szervezetek kialakulásának történeti vizsgálata, valamint az ezek élén tevékenykedő – a szerző által ifjúsági elitnek nevezett – csoport karrierútjának elemzése. A tanulmány központi kérdése arra vonatkozik, hogy jelenlétük a romániai magyar közéletben mennyire alakítja át a meglévő politikai szocializációs mintákat vagy ellenkezőleg: mennyiben járul hozzá a politikai rendszer játékszabályainak újratermeléséhez.

Bevezető. A fiatal generációk a társadalmi reprodukció egyik lényeges tényezőjévé képeztek, a társadalmi megújulás generátoraiként lépnek fel (Kéri 1989), ennek megfelelően a politikai rekrutáció kérdésében is felmerül szerepük. 1989 eufórikus hangulatában Erdély különböző településein egymás mellett, egymással párhuzamosan alakultak az RMDSZ helyi szervezetei és a települési ifjúságot felölelő helyi jellegű ifjúsági csoportok, többnyire MADISZ néven. Az alábbiakban a romániai magyar közéletben felbukkanó ifjúsági szervezetek vezetőinek, az általam ifjúsági elitnek nevezett rétegét próbálom felvázolni annak érdekében, hogy a politikai utánpótlás ezen fontos tényezőit képezők politikai cselekvése egy későbbi vizsgálat során értelmezhetővé váljék.

A romániai magyar ifjúsági elit. Álljunk meg egy kicsit az ifjúsági elit fogalmánál, hiszen itt máris némi szűkítést kell végezni, ugyanis jelen tanulmányban nem törekszem a teljes romániai magyar ifjúsági elit feltérképezésére és vizsgálatára. Ahhoz, hogy az első bekezdésben megfogalmazott céljaimnak megfelelően készíthessem el tanulmányomat, előbb fogalomtisztázással kell kezdenem, hiszen már magának az elitnek a definiálásakor is nagyon különböző jellemzőkről, társadalmi szerepekről beszélnek a társadalomtudósok.

Általában társadalmi, gazdasági vagy politikai elitnek szoktuk nevezni azokat a rétegeket, amelyek az adott társadalomban, közösségben vezető pozíciót töltenek be (Ornstein-Stevenson 1981). Ez a fajta strukturális-pozicionális megközelítés lehetővé teszi, hogy empirikus kutatások mentén is megfoghatóvá tegyük az ifjúsági elit körét, hiszen ebben az értelemben azokat az ifjúsági szervezetvezetőket sorolhatjuk ide, akik valamilyen generációs szervezet, mozgalom, tömörülés vezetésében szerepet vállaltak, vállalnak, vagyis egyszerű szervezetszociológiai kutatással nyomomonkövethető, hogy kik is tartoznak eb-

be a körbe – mi több, már survey-el is el lehet érni azok körét, akik egy-egy szervezetet vezetnek. „Egyének, akik formálisan definiált hatalmi pozíciót foglalnak el a társadalmi szervezetek vagy intézmények élén” (Giddens 1974:4). Azonban ez a definíció újabb két kérdést vet fel. Egyrészt kérdéses, hogy vajon a generációs alapon szervezett csoportok valóban vezető pozíciót töltenek-e be a romániai magyar közösségen belül, vagyis az ezen szervezetekben, csoportokban elfoglalt vezetői pozíció jelent-e a közösségen belüli elit helyzetet?

Én azt gondolom, hogy igen, és ezt a felfogásomat támasztja alá, hogy az 1989 után megjelent ifjúsági civil szervezetek olyan pozíciót tudtak elfoglalni a romániai magyar közösség politikai tagolódásán belül, amely már 1990-ben parlamenti helyet biztosított vezetőik számára, majd később az RMDSZ szabályzatai explicite tartalmazták az ifjúság számára fenntartott országos szintű lehetőségeket, pozíciókat. Ugyanilyen jellegű pozíciók megszerzése jellemző a helyi (települési és megyei) szintekre is.

A másik kérdés ennél bonyolultabb, hiszen felmerül, hogy vajon a szervezetvezetők maguk a valós döntéshozók, vagy pedig mögöttük létezik egy másik „láthatatlan” réteg, amely a szálakat mozgatja. Ez a kérdés természetesen mindenféle szervezet esetében felmerülhet és egy másik elitértelmezésből fakad, amely szerint a hatalom nem az intézményi pozíciókból adódik, hanem az egyes személyekhez köthető. Ők a „háttérben meghúzódó” valódi döntéshozók, vagyis – eszerint az értelmezés szerint – az „elitbe azok a személyek tartoznak, akik stratégiai pozíciókat foglalnak el az állami és magántulajdonban lévő hierarchikus szervezetekben” (Field-Higley 1980:20). Ez a meghatározás azonban egyrészt nehézkessé teszi az empirikus vizsgálatot, hiszen nem tudjuk egyértelműen megmondani, hogy mi számít stratégiai pozíciónak egyik vagy másik szervezetben, másrészt pedig felveti azt a kérdést, hogy vajon a háttérben meghúzódó úgynevezett „szürke eminenciás” réteg valóban az elit részét képezi-e. Ez a kérdés a szakirodalomban is folyamatosan vihart kavart.¹ Jelen dolgozatomban azonban nem ezen hatalom-orientált megközelítést használom, hanem sokkal inkább a már említett strukturális-pozicionális definíciót. Ugyanakkor itt kell kitérni arra is, hogy az ifjúsági elit pozíciókhoz való kötése, pozíciókból való levezetése kizárja azt is, hogy a margeri természetes elit fogalmát használjam, vagyis a vizsgált személyek esetén valamiféle különleges karaktervo-

násokat, pszichológiai alapképességeket feltételeztek² (Marger 1981). A fentiekből egyértelmű az is, hogy vizsgálatom tárgyát leszűkítem az ifjúsági szervezetek vezetőire, vagyis nem foglalkozom a gazdasági elitbe bekerülő, vagy bekerülni szándékozó fiatal vállalkozókkal. Dolgozatomban nem fogok a gazdasági alrendszer által kitermelt ifjúsági elitről beszélni, amelybe bizonyos értelemben rendkívül könnyen be lehet kerülni, hiszen elég a sikeres vállalkozó képét mutatni, és máris huszonévesen a gazdasági elit tagjává válhat valaki, mindenekelőtt falusi kisközösségek szintjén. Ugyanakkor ma a romániai magyar közösségekben – véleményem szerint – alig néhány olyan huszonéves tevékenykedik, aki a gazdasági életből meríti döntéshozói legitimitását.³ Többnyire kisvállalkozók vannak, illetve olyan multikhoz kapcsolódó fiatal közgazdászok, akik nemcsak, hogy nem tulajdonosként jelen a gazdasági életben, de valójában döntési pozíciójuk is rendkívül korlátozott.⁴

Ami a kulturális elit ifjúsági részét illeti, itt a tudományos teljesítmény, a sok éves tanulás az alapfeltétele a bekerülésnek, ami eleve háttérbe szorítja, életkori sajátosságból adódóan „el lehetetleníti” a fiatal korosztályt. Ugyanakkor vannak úgynevezett elitszakmák, mint a jogász, közgazdász, orvos, amelyek elfoglalása a kilencvenes évek elején jelentett egyféle elit besorolást, azonban ezek a fiatalok számára csak előrelépést és életút tervezést jelenthetnek, nem pedig azonnali döntési pozíciókat. És vannak a kilencvenes évek elején indult hiányszakok, amelyek 1989 előtt nem léteztek a román felsőoktatási rendszerben: szociológia, pszichológia, filozófia, stb. Ezeket nevezhetjük a humán elitnek, amely egyre gyakrabban próbálja elfoglalni az erdélyi magyar társadalmon belüli pozíciókat, azonban a magyar kisebbségi elit alapvető konzervativizmusából következően nem nagyon sikerül neki. Ráadásul velük kapcsolatban létezik egy negatív tapasztalat: a kilencvenes évek elején-közepén hazatért egy jelentős külföldön tanult humán értelmiségi réteg, amely azonban nem tudott integrálódni a hazai társadalomba. Többnyire nagyon jó jogászokról, közgazdászokról, politológusokról van szó, azonban a beilleszkedésük nem zökkenőmentes.

És végül, de nem utolsó sorban létezik egy úgynevezett irodalmi ifjúsági elit, amely mindenek előtt Kolozsváron teremti meg a maga kisközösségét, viszont az ők politikai-társadalmi döntéshozatali folyamatban való megjelenésük, beleszólásuk igen csekély, nincs akkora társadalomalakító hatásuk, mint a XX. század elején tapasztalt, többek között Dsida Jenő nevével fémjelzett generációnak.⁵

A fenti kategóriákat kihagyva jelen tanulmányomban csupán a politikai-társadalmi életben az ifjúsági mozgalmakon, szervezeteken keresztül közvetlenül is szerepet vállaló ifjúsági elittel foglalkozom. Ennek kapcsán is az adott társadalmi-politikai rendszer stabilizálása érdekében kialakult politikai szocializációs minták, rendszerek átörökítésében vagy átformálásában játszott szerepükkel kapcsolatban vizsgálom őket. Alaptézisem, hogy ezen politikai szocializációs mintákat az alternatív ifjúsági szervezetek kikezdi, ami némely esetben politikai változásokhoz is vezethet.⁶ Az ilyen alternatív ifjúsági szervezetekben megjelenő ifjúsági vezetők bizonyos értelemben az új elit tagjaivá válnak. 1989-et követően a társadalmi-politikai rendszer átstrukturálódása egyféle sajátos generációváltást is ered-

ményezett a román politikai életben, azonban nem gondolom azt, hogy a politikai-elit rekrutációjában azonnal más minták jelentek volna meg. Alapvetően itt is egyetértek Szalai Erzsébet gondolatával, aki szerint első körben csupán a jelszavak alakultak át és a második, illetve harmadik vonalbeliek kerültek előtérbe, „az állami és pártbürokrácia tagjai a régi rendszeren belüli hatalmukat és privilégiumaikat konvertálják, átalakítják az új rendszerben érvényesítendő hatalomra és privilégiumokra” (Szalai 2000:274), a rendszer egyféle reprodukciójára törekednek. Még ha nem is tekinthető egységesnek ez az elit, azonban hatalmuk átmentését a strukturális és mélyreható változások megakadályozásával sikerült megtartaniuk. Az ebbe a körbe bevont fiatalok éppen úgy viselkedtek, mint 1989 előtti elődjük, érdemes megnézni 1990-1995 között az állami és kormányzati hivatalokban döntéshozó szerepben megjelent FSN-s, majd PDSR-s fiatalokat, akik éppolyan arrogáns, távolságtartó, kiskirályi szerepben jelentek meg saját generációjukon belül, mint az 1989 előtti pártállami hivatalnokok. Ebben a helyzetben egyértelmű, hogy az új politikai elit milyen csoportokból rekrutálódik, nem volt véletlen a kilencvenes évek elején létrehozott politikai pártok ifjúsági szárnyainak ténykedése, illetve vezetői kiválasztása sem. Én viszont most nem kívánom a román politikai elit csoport-származási forrásait felkutatni, csupán a romániai magyar politikai elit esetén törekszem erre, mindenekelőtt az elmúlt években egyre erőteljesebben előtérbe helyeződő ifjúsági szervezeti viták forrására helyezve a hangsúlyt.

A továbblépés előtt azonban tisztáznom kell, hogy a következőkben mit is értek ifjúsági szervezeti vezetők alatt. Mindenek előtt le kell szögezmem, hogy az ifjúság – egyes politikai, ideológiai megfontolásokat elvetve – számomra korosztály kérdése, vagyis olyan évszámokkal körülhatárolható alapstruktúra, amelynek legtipikusabb változata a születési kohorsz (biológiai meghatározás). Ennek a legegyszerűbb klasszifikálható jellemzője a közös életkor, függetlenül minden más társadalmi összefüggéstől.⁷ A generáció pedig „olyan kortárs csoportok összességét jelenti, amelyeket azonos történelmi tapasztalatok formáltak, élményeiket is hasonló módon dolgozták fel és ezek generációs tudatként, egyfajta kollektív emlékezetként rögzültek” (Stumpf 1996:114). A kilencvenes évek elején hatalmas tömegbázissal rendelkező ifjúsági vezetők ilyen generációként jelentek meg a romániai magyar közösségekben belül, értelmezésem szerint valamilyen generációs identitás alakult ki, amely megkülönbözteti őket az előttük, illetve mögöttük lévő nemzedékektől. A generáció a korosztály fogalmát szűkítve olyan kortárs csoportok összességét jelöli, amelyek azonos történelmi tapasztalattal rendelkeznek, élményeiket is hasonlóan dolgozták fel és ennek a „hasonlóságnak” tudatában is vannak. Ennek értelmében „a generációk nem születnek, hanem lesznek” (Braungart-Braungart 1984:350), vagyis az egy generációhoz tartozók azonos kollektív cselekvési mintákat dolgoznak ki, illetve politikai részvételük és orientációjuk is sajátos mintát mutat. A generációs tudat megteremtésében és megfogalmazásában pedig egy hangadó generációs centrum szerepel. Ez a generációs centrum többnyire humán értelmiségi szereplőkből áll – csak hogy témánkban ne szaladjunk előre, elég a magyarországi felsőoktatási szférában megjelenő hallgatói önkormányzati vezetők politikai megjelenésére gondolni. Politikai generá-

cióvá pedig „az a generáció válhat, amely tudatosan vállalja a vitát, az összeütközést annak a politikai rendszernek a meghatározó értékeivel és vezérelveivel, amelyben felnőtt” (Stumpf 1996:115). Ennek értelmében a politikai generáció a kulturális azonosuláson túl politikai cselekvést és magatartást is jelent. Ami önmagában még nem jelenti a fiatalok egységes társadalmi réteggé váló megjelenését.

Az ifjúság mint társadalmi kategória nem egységesen jelenik meg a társadalomban, sokféleképpen tagolódik: életlehetőségeiket, értékválasztásukat, életminőségüket tekintve rendkívül differenciáltak, a kábítószer-fogyasztó szubkultúrától az underground mozgalmakon keresztül a yuppiekig mindenki helyet kap. Az erős belső differenciálódás miatt nagyon nehéz a belső arányokat meghatározni, de a „világlátás, életérzések, vágyak és törekvések egy generáción belül strukturális egybeeséseket is mutathatnak” (Magyarai Nándor László 1989). Az ifjúság ugyanolyan ritkán tud egységesen fellépni, még saját, közös érdekében is, akár a felnőtt társadalom, problémáik annyira különbözőek és specifikusak, hogy alig lehet egymás mellé állítani a különböző csoportokat. Egyazon korosztályhoz tartozók sem „ugyanazt a világot ismerik”, nem ugyanazt a „nyelvet” beszélik. Ideáljaik is nagymértékben különböznek, amelyek az alternatív ifjúsági kultúrában, illetve az agresszív ifjúsági mozgalmakban jelentkeznek (jó példa erre a skinhead és hippi mozgalmak tagjainak radikálisan egymásnak ellentmondó igazságos társadalom-képe).

Az ifjúsáspolitikai környezet szereplőiként azon intézményeket, szervezeteket, személyeket jelölöm meg, akik részesei a generációs környezetnek, illetve döntéseikkel, tevékenységükkel, megnyilvánulásukkal befolyásolni tudják ezt a sajátos arculatú társadalmi kategóriát, konkrétan magát az intézményesült ifjúságot, az ifjúsági szerveződéseket, a középiskolai és egyetemi diákszervezeteket, a gyermek és ifjúsági önkormányzatokat. Ennek az ifjúsáspolitikai környezetnek két oldala van: az egyik, amely egyértelműen a felnőttek „kezében van”: a politikai pártok, a kormányzat, a megyei és városi önkormányzatok, amelyekkel interakcióba kerül a fiatalok egyik része (a szerveződéssel). A másik oldalt pedig az új generáció mozgalmi képviseli, amelyek társadalmi szervezetekké válnak, elősegítve a politikai szocializációt. Ebben a környezetben jelennek meg az ifjúsági elit szereplői.

1989 után a Kelet-Közép-Európában újra felfedezett és előtérbe tolt civil társadalom ifjúsággal kapcsolatos aspektusa a demokratizálódás folyamatában résztvevő legdinamikusabb tényező volt. Az ifjúsági mozgalmak a térségben már a nyolcvanas években egyre erőteljesebb rendszerkritikai fellépéssel éltek, jelentse ez akár a zenei szubkultúra virágzásában (táncház-mozgalom, rock-kultúra), akár az alternatív ifjúsági intézmények megszilárdulásában (szakkollégiumi mozgalmak, irodalmi körök, diákszínjátszó csoportok, ifjúsági rádiók) megnyilvánuló kritikát. Aztán 1989-et követően a romániai magyar társadalom átpolitizált közéleté, illetve a kisebbségi léttel kapcsolatos állandó készültség az ifjúsági közélet sajátos átalakulását hozta. Miután a „helikopter elszállt” (Pillich László 1995), az évekig visszafojtott „cselekvési kényszer” (Gábor Kálmán 1993) hirtelen felszínre tört, lépten-nyomon alakultak és újraalakultak a legkülönbözőbb civil szervezetek, köztük az ifjúság

önszerveződő egységei is: a diákönkormányzatoktól az ifjúsági egyesületekig. Felgyorsult a romániai magyar ifjúsági elit csoportjainak a szerveződése és ezen szervezeteknek fokozatosan növekedett a politikai súlya. Az ifjúsági szervezetek alakulása kimondva vagy kimondatlanul egyszerre követte a „kihazsnálni az alkalmat” elvet, „megalapozni a jövőt”, „megmutatni, hogy vagyunk”, valamint „képviselőket az osztozkodásban, a jóvátételben, a partneri státusz kialakításában” és természetesen „hatalmi tényezővé válni (megőrizni a decemberben megszerzett kezdeményező pozíciót és továbbra is befolyásolni az átalakulást)”. (Ungvári 2000:22). A plurális demokrácia modelljének értékei, eljárásai, intézményei és politikai kultúrája az ifjúsági mozgalmakon keresztül is intézményesült, a valós érdekek szervezett formában, formális keretek között történő megnyilvánulása révén.

Az 1989. decemberi eufórikus hangulatot követően az ifjúsági szervezetek megalakulásukon túl igyekeztek beszámítható és kihagyhatatlan tényezővé válni a romániai magyar politikai életben. Gondoljunk csak a Maros megyei MADISZ megyei szinten az RMDSZ-el folytatott vitáira, amelynek során már 1989. december 25.-én elhangzott némely túlfűtött RMDSZ-szervező szájából, hogy „mit keresnek itt ezek a taknyosok” (Vajda 2000:8). Ezt követően a helyi jellegű közösségek országos hálójaként jelentkező MISZSZ fennmaradása és politikai céljainak elérése érdekében sem tehetett mást, minthogy kapcsolatteremtő készsége kihasználásával és elkötelezettséggel lépett fel a romániai magyar politika világában. Ezek eredményeképpen az RMDSZ-szel való viszony intézményesedésének elindítása már a nagyváradi kongresszuson megkezdődött, amikor a két szervezet (RMDSZ és MISZSZ) nyilatkozatban fejtette ki egymáshoz való viszonyát: a két szervezet önálló, de partneri együttműködésben áll egymással, kölcsönösen elismerik a közös tagságot. Az RMDSZ szabályzatai szintjén pedig a MISZSZ az RMDSZ társszervezeteként jelent meg. A két szervezet alapvetően azonos célokat követ és mindkét szervezetben voltak olyan személyek, akik vállalták a közös értékeket és az együttműködést, azonban „a két szövetség sokat emlegetett utánpótlási kapcsolata valójában sose volt problémamentes együttműködési forma” (Ungvári 2000:47).

A Magyar Ifjúsági Szervezetek Szövetsége (MISZSZ) 1990. február 17-18.-án tartotta alakuló gyűlést Sepsiszentgyörgyön.⁸ Ez a szervezet helyi jellegű közösségek országos hálójaként jelentkezett, a helyi aktivisták, vezetők azonban többnyire ismerték már egymást 1989 előtti tevékenységük kapcsán. Szinte településenként önálló arculatot mutató 21 tagszervezet lelkesen tevékenykedett, a „nagypolitika” (RMDSZ és helyi hatalmi elitek) tőrését élvezve az eufórikus hangulatban, ugyanakkor erőteljes együttműködési szándék is megnyilvánult. Nem sokkal később alakult meg az Országos Magyar Diákszövetség (OMDSZ), amely a különböző egyetemi városokban (Kolozsvár, Marosvásárhely, Brassó, Jászváros és Nagyvárad, majd néhány hónappal később Temesvár) életre keltett egyetemista érdekvédelmi szervezeteket fogta össze. Kezdetben ez az ernyő tömörítette a középiskolás diákönkormányzati kezdeményezéseket is, majd ebből leválva, 1990 őszén Sepsiszentgyörgyön tartotta alakuló ülését a Romániai Magyar Középiskolások Szövetsége (MAKOSZ). Az 1990-91-es időszakot „hőskorszak”-ként emlegetik, hiszen ekkor még tartott a kezdeti lendület, sokszor több

ezres tagsággal rendelkeztek a szervezetek, országos és helyi, nagy tömegeket megmozgató rendezvények születtek, illetve szinte minden tagszervezetnek volt helyi terjesztésű alkalmi kiadványa, lapocskája is. A tömegmozgalmak és lelkesedés időszak volt, ugyanakkor ez az időszak teremtette meg az első ifjúsági elit pozíciójának a megszilárdulását, amiben komoly szerepe volt a saját média működtetésének is.

Az érdekvégyesítés területén a MISZSZ már kezdetekben komoly sikereket ért el, hiszen helyi szinten az RMDSZ megyei és városi szervezeteivel együttműködve az egykori KISZ vagy bizonyos részéhez is hozzájuthatott, illetve vezetői lehetőséget kaptak a politikai szerepvállalásra is. Ezek a kapcsolatok pedig országos szinten is megalapozták az ifjúsági szervezetek érdekvégyesítő képességét, így az 1990-es első demokratikus parlamenti választások alkalmával már ifjúsági jelöltek is szerepeltek az RMDSZ választási listáján. Így jutott képviselői mandátumhoz: Birtalan Ákos (Kovászna megye), Csutak István (Hargita megye), Eckstein Kovács Péter (Kolozs megye), Szilágyi Zsolt (Bihar megye), Varga Attila (Szatmár megye) és Zsigmond Lajos (Maros megye). A nevek ismeretében látható, hogy egy olyan hat fős csoportról van szó, amelynek tagjai már 1989 előtt is tevékenyen részt vettek az egyes egyetemi központokhoz kötődő mozgalmakban⁹, amelyek csoporton túlmutató hatása meghatározta az 1989 decemberében alakult ifjúsági mozgalmak, csoportok, szervezetek létét. Többek között ebbe a csoportba tartozott például Temesváron: Bakk Miklós (politológus, a Krónika főszerkesztője), Borbély Imre (politikus, a Magyarok Világszövetségének alelnöke), Borbély Zsolt Attila (politológus, a Magyar Kisebbség szerkesztője), Csutak István (KISZ vezető, parlamenti képviselő 1990-ben), Kántor Zoltán (politológus, a Teleki László Intézet munkatársa), Szilágyi Zsolt (parlamenti képviselő, a Reform Mozgalom elnöke) és Varga András (a magyarországi főügyész helyettese). De hasonló csoport tevékenykedett Kolozsváron, Marosvásárhelyen és Nagyváradon is.

A kezdeti lendületet előbb az 1990. márciusi marosvásárhelyi események törték meg. Az éppen Marosvásárhelyen üléselő MISZSZ vezetők döbbenetesen vették tudomásul az eseményeket és bár aktívan részt vettek úgy a tiltakozási folyamatban, mint az utcai zavargások csökkentésében, azonban az „élmények” hosszú időre meghatározták politikai cselekvésüket is. Ezt követően 1992-re az ország súlyosbodó gazdasági válságának hatására több szervezet szüneteltette tevékenységét vagy jelentette be megszűnését, szintén erre az időszakra (1990. március – 1992) tehető az újabb országból való távozási hullám is. Szinte minden szervezet ártértékelte célrendszerét és egyre inkább az ifjúsági elit, így saját maguk igényeinek kielégítésére korlátozták tevékenységüket, már nem akartak „világmegváltók” lenni és nem akarták lefedni a teljes ifjúsági szférát. Így lett pl.: a Maros megyei MADISZ-ból kvázi rendezvényszervező csoport, amely immár tizenegyedik éve szervezi a rangos ALTER-NATIVE Nemzetközi Rövidfilm Fesztivált és ma már alig vesz részt az ifjúsági érdekvégyesítésben, viszont az erdélyi magyar kulturális élet egyik legfontosabb szereplőjévé vált. A külső problémákat erősítette a belső romlás és erkölcsi leépülés is, így a szervezetek sokat veszítettek élénkségükből és tömegalapjukból.

Ebben az időszakban a MISZSZ-ben jelentkezett a közéleti ifjúsági szervezetek egyik legfontosabb megosztó problémá-

ja is. Az ifjúsági vezetők egyre aktívabb szerepet vállaltak a politikai életben, sok esetben a kialakuló új politikai osztály szereplőiként léptek fel, ami megosztotta az ifjúsági szervezetek aktivistáit: voltak, akik a feltétlen politikamentesség mellett kardoskodtak és természetesen voltak, akik egyféle továbblépési lehetőségnek fogták fel a politikai körforgásban való részvételt.¹⁰ 1992-ben a politikai színpadon egyre erőteljesebb szerepet vállaló Reform Tömörülés csoport végleg kivált a MISZSZ-ből, előbb MISZSZ RT-ként próbálkoztak az egység látszatának fenntartásával (amolyan szervezeten belüli politikai szakosztályként tüntetve fel magukat), majd teljesen kivonultak az ifjúsági környezetből, önálló platformot alakítva az RMDSZ struktúrában, ezáltal elveszítve az ifjúsági szervezetek adta legitimitást is, később a generációs diskurzusról is lemondtak. A MISZSZ az újabb helykeresés nehézségeit élte át, illetve a „frontemberek” távozását követően hirtelenjött „elitcsere” is szükség volt. Paradox módon ez idő alatt az érdekvégyesítésben komoly megvalósításai is voltak a szervezetnek: kitartó munkájuk eredményeként (és az RT-t ellensúlyozandó) az országos RMDSZ vezetősége létrehozta az Ügyvezető Elnökség keretein belül az Ifjúsági Főosztályt, az Illyés Közalapítvány Romániai Alkuratóriumával sikerült megállapodnia egy külön Ifjúsági Szaktestület felállításáról, amely az ifjúsági szervezetek részére elkülönített támogatások szétosztásában volt hivatott dönteni. A szaktestület tagjait – az alkuratórium egyetértésével – az ifjúsági szervezetek jelölték. Ez újabb ifjúsági csoport kiemelését jelentette, vagyis azok a személyek, akik szervezetvezetőként a támogatás-elosztásban is szerepet vállaltak újabb döntési pozícióhoz jutottak, megerősítve saját helyzetüket. Ugyanakkor az OMDSZ vezetői jelentős szerepet vállaltak a magyar tannyelvű felsőoktatási rendszer kialakításában, az Erdélyi Magyar Ösztöndíj Tanácsban, az Iskola Alapítványban, a magyarországi részképzések és nyári egyetemek erdélyi diákok számára fenntartott helyeinek elosztásában, oktatási fórumok megszervezésében. Mindkét esetben megfigyelhető, hogy pozicionális-strukturális alapon szerveződött az elit, hiszen a „pénzosztó” pozíciókba olyan személyek kerültek, akik legitimitásukat a szervezetvezetői helyzetükből kapták.

Ebben az időszakban egy másik esemény is az ifjúsági elit megerősödéséhez vezetett, az anyanyelvű oktatás a kisebbségi közélet egyik legfontosabb napirendje volt, ebből pedig a MISZSZ sem akart kimaradni, így egyik szervezője volt az 1995. szeptember 8-18. között megszervezett Ifjúsági Karaván az Anyanyelvű Oktatásért (IKAO) biciklitúrának, amely egész Európa figyelmét igyekezett felkelteni. Az IKAO szervezését az ifjúsági szervezetek és az RMDSZ Ifjúsági Főosztálya közösen vállalta, így új arcok tűnhettek fel az ifjúsági elit körében. Kali Zálton, a KMDSZ akkori elnöke, Antal Attila, OMDSZ vezető, Vajda László, az RMDSZ bukaresti Elnöki Hivatalának munkatársa, aki a középiskolások képviselőjében is aktív szerepet vállalt, Ráduly Róbert, az OMDSZ bukaresti aktív tagja, Nagy Pál, UFF elnök és mások ekkor jelentek meg a szélesen értelmezett közvélemény előtt is, mint az ifjúsági elit tagjai. Politikai megjelenésük miatt a román politikai élet nem egyszer az RMDSZ ifjúsági szervezetének titulálta ezen romániai magyar ifjúsági szervezeteket, a MISZSZ neve közéleti-politikai zsargon szó lett ebben az időben (Ungvári-Zrínyi Imre 1994), illetve a román média is elkezdett számolni a fiatal politikuskijelöltekkel.

Ezt a megerősödést támasztja alá, hogy 1993-ban az RMDSZ brassói kongresszusán az ifjúsági tömörüléseknek – a MISZSZ „civil” része és az OMDSZ – sikerült elérnie, hogy a mindenkor RMDSZ döntéshozatali szerveiben az ifjúsági szervezetek 15%-os képviselőre jussanak. Amolyan korporatív képviselőre jutott így az erdélyi magyar ifjúság, ami megint a strukturális pozicionális elitnek kedvezett. Ezáltal egy generációs alapon szerveződő civil szférát emelt be az RMDSZ saját döntéshozatali mechanizmusába, miközben a politikai szerepvállalást a politikai pártoknak megfelelően továbbra is saját aktivistáinak szentelte volna fenntartani.

Az ezt követő időszakban erősödött meg a középiskolások országos szervezete, a MAKOSZ, amelynek tagszervezetei a legtöbb magyar nyelvű oktatást (is) folytató középiskolában már jelentkeztek. Szintén ekkor alakultak újjá és jelentek meg országos viszonylatban az egyházak által létrehozott vallás-erkölcsi szervezetek (Országos Dávid Ferenc Ifjúsági Egylet – unitárius és Ifjúsági Keresztény Egylet – református, illetve a formális szervezetként soha nem létező Katolikus Egyetemi Lelkészség – római katolikus). De létrejött néhány szakmai alapon szerveződő ifjúsági csoport is, az Állampolgár Menedzser Egylet (ÁME), a középiskolát befejező, de a közéletben részt vállalni akaró volt MAKOSZ tagszervezetek vezetőiből és a Romániai Magyar Diákújságírók Egyesülete (DUMA).

Közben pedig az egyre sokszínűbbé váló ifjúsági szféra összehangolására 1995. április 27-én Kolozsváron megalakult a Magyar Ifjúsági Tanács (MIT), amely ifjúságpolitikai kérdésekben a különböző szervezetek egységes álláspontjának kialakítását tűzte ki célul. Öt ifjúsági pillérből állt fel: tömegszervezetek (MISZSZ), egyetemisták (OMDSZ), középiskolások (MAKOSZ), vallás-erkölcsiek (ODFIE és IKE) és szakmaiak (ÁME és DUMA). Döntéseiket az öt pillér választott képviselői (Nagy Pál – MISZSZ, Ráduly Róbert – OMDSZ, Vajda László – MAKOSZ, Makkai Péter – vallás-erkölcsiek és Lőrincz Csaba Levente – szakmaiak) konszenzussal hozták, így fellépésük a közéletnek csak azon oldalára korlátozódott, amely mind az öt pillért érintette, érintette, a többi terület pedig megmaradt a tagszervezetek saját hatáskörében. Ezt az „összefogás” időszakának is lehetne nevezni, mivel az erőteljesebb politikai részvétel, az érdekképviselő hatékonyabb kijárása érdekében a szervezetek egyre inkább a MIT-en keresztül jelenítették meg többé vagy kevésbé jogos követelésüket, így érték el az ifjúsági szervezetek a legerősebb politikai képviselőre, illetve elmondható, hogy ekkor jelent meg egy teljesen új ifjúsági elit, cserélődtek ki a kilencvenes évek elején előtérbe kerülő személyek. A döntések meghozatalában a konszenzust használták, ami az igen erős legitimitás mellett nagymértékben csökkentette a döntéshozatal gyorsaságát és rugalmasságát. A szereplők folyamatosan küzdöttek a demokratikus részvétel és az azonnali lépéseket megkövetelő gyors döntéshozatal ellentmondásosságával. Egyszerre jelentkezett veszélyként a bürokratizálás-kooptálás (hány ifjúsági szervezetet vádoltak meg azzal, hogy saját túlélése érdekében „eladta” magát) vagy a felszámolódás-felbomlás (hány szervezet szűnt meg éppen a függetlenségéhez való hajthatatlan ragaszkodása miatt). Ebben az élet-halál harcban az ifjúsági elit három legfontosabb szereplehetősége: a protestálási potenciál, a kritikai diskurzus kezdeményezése és a hatalmi működés társadalmi kontrollja háttérbe szorult. Ugyanakkor

kialakulni látszott a politikai, gazdasági és vallási élettől jól elválasztható sajátos társadalmi alrendszer. Az akkori MIT vezetők azonban elkövettek egy hibát: egyéni ambíciókra alapozva benyomultak az RMDSZ szabályzatai teremtette üres térbe és kvázi politikai szereplőként (például: Ráduly Róbert parlamenti képviselő lett) elkezdtek számon kérni az RMDSZ-en a civil társadalom programjának a teljesítését, SZKT tagokként megpróbálták eljátszani az RMDSZ-lelkiismerete szerepét (a Nagy Pál körül csoportosult ifjúsági vezetők egyre erőteljesebb kritikával léptek fel). Igen gyorsan belső ellentétek kerültek felszínre, amelynek okai a fent említettekén kívül a támogatási források szűkös voltában is keresendő, másrészt pedig a szűkülő politikai tér elfoglalására tett egyre erőteljesebb próbálkozások is jelentősen gyengítették a közös fellépés eredményességét. Mindezek komoly személyes nézeteltérésekhez vezettek, amelyek túllépése egyik félnek sem volt kifejezett érdeke. A személyes ellentétek mindenek előtt Borboly Csaba (MAKOSZ és ÁME vezető), illetve Nagy Pál (későbbi MISZSZ elnök) között alakult ki, a két személy karizmatikus fellépésének eredményeként kettészakadt a MIT.

Az 1997-es marosvásárhelyi RMDSZ kongresszus egy alapvetően megosztott ifjúsági képviselőre talált, azonban még ebben a helyzetben is sikerül a Magyar Ifjúsági Tanácsot partnerként elfogadtatni a kongresszusi küldöttekkel és így az RMDSZ Alapszabályzatába az erdélyi magyar ifjúság legitim képviselőjeként ez a csoport kerül be. A helyzet nem tart sokáig, hiszen a MIT tagszervezetei a személyes konfliktusok miatt egymást marják és hamarosan szétesés közelébe kerül a szervezet, kizárják tagjaik közül az ÁME-t és az időközben vegetáló MAKOSZ-t, ugyanakkor megjelennek a Romániai Magyar Doktorandusok és Fiatal Kutatók Szövetségének (RODOSZ) képviselői, a cserkészek és megfigyelőként a katolikus fiatalok csoportjának képviselői is. A MIT – bár továbbra is hangoztatja – az RMDSZ irányába egyre kevésbé tudja elfogadtatni magát az erdélyi magyar ifjúsági élet legitim képviselőjeként. A MIT kizárását csak az akadályozta meg, hogy az RMDSZ szabályzatai ezt nem tették lehetővé. Amennyiben ez megtörtént volna, úgy a kongresszus hozta szabályok semmibevételét eredményezve üres teret teremtett volna, amely komoly támadási felületként jelentkezhet. Ehhez természetesen hozzájárult az is, hogy az RMDSZ-nek sem volt érdeke egy folyamatosan kritizáló, belső ellenzékként fellépő ifjúsági struktúrát saját partnerként fenntartani. Így közel négy éven keresztül állandó „bujkálás” és sorozatos obstrukció jellemezte az RMDSZ vezetői és a MIT vezetők közötti viszonyt.

2001 végétől az RMDSZ ifjúságpolitikája komoly fordulatot hozott, az állandó viták miatt a MIT előbb az SZKT-ban betöltött mandátumait adta vissza, amit az RMDSZ viszont saját területi szervezeteinek ifjúsági képviselőivel töltött fel, önkényesen. Nem sokkal később a helyzet legitimitás-deficitjének feloldása érdekében a Szóvatai Találkozón (2002. január) az RMDSZ hivatalos ifjúságpolitikája lett az Itthon, fiatalon mozgalom programja. A mozgalmat az egykori ÁME és MAKOSZ vezetők egy csoportja (Borboly Csaba, Korodi Attila, Porcsalmi Bálint, Lőrincz Csaba Levente és mások) hozta létre Csíkszeredában a 2000-es választások idején, előbb Csíki Területi Ifjúsági Tanácsként (CSTIT), majd terjesztette ki országos szintre. Az RMDSZ lépése hatalmas felzúdulást váltott ki a MIT tagszervezeteiből,

ami az RMDSZ országos vezetése és az ifjúsági civil szervezetek között totális szakításhoz vezetett. Az RMDSZ ezen lépése valamennyire érthető is lenne, hiszen bár a magyar kisebbség esetén a fiatalok politikai szerveződése deklaráltnan háttérbe szorul, minden ifjúsági szervezet határozottan politikamentesként értelmezi magát, és sokáig nem létezett az RMDSZ ifjúsági szervezete sem. Azonban Kántor Zoltán (1994), illetve Nagy Kata (1997) egyértelműen rámutatnak, hogy az ifjúsági civil szervezetek mozgalmárainak egyik kiemelt célja volt a politikumba való integrálódás, így mindössze eszközként használták a civil szervezeteket. Ennek értelmében egy machiavellisztikus mód érvényesült: az intézményeket a résztvevők csak egy lehetséges karrier keretűl fogadták el (Gábor Kálmán 1994).

Ugyanakkor az RMDSZ vezetői igyekeznek megteremteni a saját politikai reprodukálásuk lehetőségét, így egyre több fiatal került az RMDSZ ügyvezetői struktúrájába, akik felkészítése a majdani korosztályi váltás zökkenőmentessé tételét. Ez az ifjúsági csoport (Kovács Péter, Péter Pál, Porcsalmi Bálint, Benedek Árpád Csaba, Barna Gergely, Horváth Réka, Szepessy Szabolcs és mások). Az RMDSZ által folytatott ifjúságpolitikai lépéseknek egyik legérzékletesebb megfogalmazását Bourdieu használta: „az uralkodó kultúra egyenlő az uralkodó osztály kultúrájával, és ez számít az adott társadalomban legitimnek”. Az RMDSZ vezetői ma ezt az ifjúsági elitet tették a társadalom számára legitimé. A közéletbe tagozódás feltétele lett az adott politikai erő vezetése által diktált játékszabályok elfogadása. Sokak számára ez azt jelenti, hogy a most megjelent huszonéves politikugeneráció cselekvését ugyanazok az avított előfeltételek mozgatják, mint idősebb kollégáikét. Ugyanakkor nem szabad figyelmen kívül hagyni Szabó Máté ide vonatkozó gondolatait sem, hiszen az elitek egyféle belső konfliktusáról is beszélhetünk, abban az értelemben, hogy a kilencvenes évek elején ifjúsági elitként induló politikusok ma már ellen-elit próbálnak képezni az RMDSZ-en, illetve a romániai magyar közösségekben belül. Ez a helyzet pedig lehetőséget teremtett az ifjúsági elit számára is, hogy újra bekapcsolódják a politikai porondon jelen lévő elitek harcába valamely elit-csoport szövetségeseiként, „alulról való támogatójaként”, és „az elitszervezetek nyitottabbak a konfliktusszituációkban az ellen-elit kooptálása és a vele való valamiféle kooperáció felé” (Szabó 2001:130).

A fentiekben röviden megpróbáltam felvázolni az elmúlt több mint egy évtizedben az erdélyi magyar ifjúsági civil szférában történeteket, a hangsúlyt az ifjúsági elit kérdésére helyezve. Azért tartottam fontosnak ezt megjeleníteni, mert ez az ifjúsági civil szféra a társadalmi és politikai szocializációs folyamat részévé vált, amely egyszerre kínálja fel a lehetőséget és a felelősséget a fiatalok számára a társadalmi részvételre, lehetővé téve érdekeik felismerését és érvényesítését, illetve azt, hogy egy demokratikus politikai kultúrának legyenek a részei. (Pál Tamás 1988) Természetesen bizonyos ételemben nőtt az ifjúság autonómiája, nőtt az én kibontakozásának az aktivítása, ami a szerveződésekben való részvétel megnövekedett igényeként nyilvánult meg, majd a politikai döntésekben való részvételi szándékban is jelentkezett. 1989 után a teljes politikai rendszer jelentős területi és funkcióváltáson ment keresztül, melynek hatására kibővült a társadalmi cselekvési tér. Ez a rendszerváltás hozta autonómiából fakadó szervezethez

formájában jelent meg, amely újabb problémát hozott magával: az ifjúság helyzetét többé már nem lehet csak ellátási és szociális problémákra lesűkíteni, hanem az ilyenfajta önszerveződéssel, polgárosodással és önálló cselekvéssel kapcsolatosan felmerülő problémákra is oda kell figyelni. Az általuk bevezetett új értékek vezettek oda, hogy a fiatal generáció kiszolgáltatottnak érzi magát annak a társadalmi berendezkedésnek, amit a felnőttek a maguk értékei szerint építenek ki. Ebben az értelemben a fiatalok kollektív megnyilvánulását politikai tényezőként kell kezelni, a társadalmi mozgások innovatív potenciáljaként kell számolni velük. A társadalmi mozgalmak fő hozadéka nem a konkrét politikai hatásokban van, hanem a társadalmi-politikai akcióformák repertoárjának és a nyilvános diskurzus érveinek gazdagításában. (Szabó Máté 2001:51)

Az egyén szintjén a politikai rekrutáció került előtérbe. Természetes, hogy a nagyobb társadalmi változások konfliktussal járnak, a generációváltás is igen nagy sérelmekkel valósulhat meg, az alulról jövő szerveződések pedig minden esetben forradalmat hoznak magukkal. A békés átmenet csak a jól megszervezett ellenzéki elit oldhatja meg, azonban az elit tapasztalatával az ifjúság nem rendelkezik, így szükség van a felnőttektől érkező segítségre, azonban ez a segítségkérés is konfliktussal jár, hiszen éppen azoktól várhatják a fiatalok a segítséget, akiket ezzel a segítséggel kívánnak leváltani. Ez a paradoxon vezetett oda, hogy az erdélyi fiatalok igen gyakran negatívan élik meg a felnőtt társadalom segítségét. A támogatás elmaradása miatt sokszor egymással küzdenek meg a fiatalok.

Az ifjúsági szervezetek átpolitikálódása már 1990-ben megindult, az elmúlt közel másfél évtizedben azonban kisebb-nagyobb lendületet, átfordulást mutatott. Az ifjúsági szervezetvezetők pártkötődése meghatározza az adott szervezet politikai kapcsolatrendszerét, az esetleges pártkötődések miatt kiszolgáltatottak a pártpolitikának. E jelenséget az ifjúsági szervezetek képviselői kivétel nélkül egészségtelennek tartják, ám szerintük magukra nézve ez nem igaz, ugyanakkor a folyamat elindításának felelősségét vetélytársaikra hárítják.

A nemzedéki tudat genezise szempontjából fontos a 14-25 év közötti életszakasz, ez a „társadalmi színrelépés időszaka”. A kommunista társadalmi berendezkedés idején az egész társadalom életét a Párt határozta meg, ezen belül a fiatalok életét is szervezetekkel „igyekeztek irányítottá tenni” (Gaszó Tibor – Szabó Andrea 2002:254). Már a legkisebb korosztályhoz tartozók is a Haza Sóllymai címmel rendelkeztek, aztán iskolás korban a Pionír korszak következett, egyetemistaként a Kommunista Egyetemi Szövetségből sem lehetett kimaradni, és hogy az oktatásból kikerülő fiatalok is szervezeti identitással, kötéssel rendelkezzenek, jöhetett a Kommunista Ifjúsági Szövetség (KISZ). Ezek a szervezetek biztosították a rendszer legitimációját a társadalom legifjabb rétegeinek oldaláról is. A kötelező szervezeti tagság 1989 forradalmi hevületében megszűnt, a további participáció immár az önkéntességen alapult, ebben a helyzetben az egykori szervezetek többnyire megszűntek, helyüket azonban nagyon gyorsan újak vették át. Ez jellemző Romániára, ahol az 1989 decemberi eufóriában a KISZ székházak is a tömeg „áldozatává” váltak). Nem így történt Magyarországon, ahol a pártállami rendszerhez kapcsolódó ifjúsági szervezetek felbomlását követően létrejött diákönkormányzatok sokáig

azért nem voltak vonzóak a fiatalok számára, mert nagymértékben a leköszönt rendszerre emlékeztették őket. Időközben a 14-25 éves korosztályba bekerült egy újabb generáció, amelynek immár nincs közvetlen tapasztalata a lebukott rendszerről, így nem is tud és nem is akar egyértelmű kapcsolatot látni a két szervezeti forma között.

Az ifjúságnak a nagy társadalmi változásokban minden alkalmal kiemelt szerep jutott, ők az új ideológiák hordozói, ők képesek leginkább a változásra, ezzel is bizonyítva, hogy a szocializációs folyamat nem segíti elő teljes mértékben a társadalom újratermelődését, reprodukálódását, sok esetben új helyzet elé állítja az előttük álló generációkat (lásd 1968-as diáklázadások vagy az 1989-es rendszerváltás utcai folyamatait egyes kelet-európai országokban). „A fiatalok, mint specifikus kulturális és politikai javakkal rendelkezők, külön aktorként jelennek meg a társadalmi térben” (Jürgen Zinnecker, 1992). A kilencvenes évek változásainak következtében a fiatalok egyre tovább tart, a családalapítás, munkábaállás ideje kitolódott. Az életutak nem-lineárisabbá váltak: a fiatal egyszerre diák, felelős a családjáért, állása van és a szüleiivel lakik. Az egyes szerepek közti mozgás igen gyakorivá vált, ami oda vezetett, hogy a hagyományos közösségi modellek teret vesztek, az egyéni életutak egyre individuálisabbá váltak. A fiatalok szocializációjában csökkent a család és az iskola befolyása, helyét a fogyasztói ipar és a média hatása vette át, ugyanakkor megnövekedett a kortárs csoportok hatása is. Az életutak soha nem látott diverzifikálódást mutatnak (Beck 1999), az individualizáció pedig oda

vezet, hogy a felelősséggel felruházott egyén cselekvése, a személyes életút kialakítása kerül előtérbe (Fuch 1981). Ezek professzionális ifjúsági státusz (Chisholm 1993) megjelenéséhez vezettek, ami nemcsak a szabadidő szcenárióban jelentkezik, hanem a mintateremtővé váló fiatalok a politikai kultúrában is megjelentek, új értékrendet vittek be ebbe a rendszerbe is.

Természetesen a bourdieui tőkekonverztálás kérdése a következő lépés, ami az ifjúsági elit vizsgálatok felmerülhet. Érdemes lenne megvizsgálni, hogy azok az egykori ifjúsági szervezetvezetők, akik időközben más pályát választottak, és ma már alig van közülük az erdélyi magyar politikai élethez, mivel is foglalkoznak, hol hasznosították a szervezeti múltjukból adódó kapcsolatok kihasználásával saját kapcsolati tőkéjüket. Valószínű, hogy találkozni lehet egy sajátos réteggel, akik az ebből merített tudásukat-tapasztalatukat felhasználva lettek sikeresek a gazdasági vagy tudományos élet valamely szegmensében.

És persze érdekes lehet a helyi, települési „grundok” elfoglalása körüli események felvázolása, kikből is lett Timur vagy Pál utcai fiúk, akik az üresen maradt telket egyszerre szabadságként és harctérként fogják fel. A barátság és a harc, az összetartás és az árulás a valóságban ugyanúgy jelen van és egyének életét határozza meg, akárcsak Molnár Ferenc regényében. Már alakulnak a Bokák és Ács Ferik, akárcsak a Geréb szerepét játszó és persze a Timurok is, akik segíteni akarnak a harcba indultakon, csak nem mindig értik meg őket a felnőttek.

JEGYZETEK

1. Lásd: Takács Károly: Az elit szociológiai fogalmáról. In *Szociológiai Szemle*. 1998/1. szám, p.139–148. vagy Szalai Erzsébet elít kutatásait és az ezzel kapcsolatos vitát a BUKSZ 1997. tavasz és nyár számaiban, illetve a Beszélő 1998-as számaiban.

2. Marger megkülönbözteti a természetes elit és a szervezeti elit fogalmát. A természetes elit esetén a paretói értelemben vett elit egy társadalomban a bizonyos szempont alapján a legkiválóbb emberek csoportja (lásd: Vilfredo Pareto: Általános szociológiai traktatus. In: *Szociológiai irányzatok...* 188. oldal).

3. Lásd: Bíró A. Zoltán, Bodó Julianna, Gagy József, Oláh Sándor, Túros Endre: Gazdasági elit a Székelyföldön – 1993, In *Szociológiai Szemle*, 1995/1. szám p.101–125.

4. Bár Szelényiék értelmezésében a menedzserek maguk az elit részét képezik, azonban ebben az esetben még döntéshozókról, tehát valamiféle menedzserkapitalizmusról sem beszélhetünk.

5. Lásd: Cseke Péter: *Paradigmaváltó erdélyi törekvések*. Kriterion, 2003.

6. A generációs kérdés és politikai rendszer kapcsolatát lásd Szabó, S. F. (ed.): *The Successor Generation: International Perspectives of Postwar Europeans*. London, 1983 és Samuels,

R. J. (ed.): *Political Generations and Political Development*. Lexington, 1977.

7. Azért tartottam ezt fontosnak megjegyezni, mert a romániai magyar ifjúságon belüli viták a kilencvenes évek közepéig, sokáig különféleképpen értelmezték ezt a kérdést. A MISZSZ RT 1992 körül nyilatkozatban is jelezte, hogy számára az ifjúság mindenek előtt életérzés és nem korosztály. A – Fideszhez hasonlóan – generációs alapon szerveződő RT-hez ekkor csatlakozott az idősebb generáció néhány tagja.

8. Napra pontosan egy hónappal később (március 17-18.-án) tartja első kongresszusát Marosvásárhelyen, ahol akkor már hatalmas – felülről szított – etnikai feszültség alakul ki a román és magyar lakosság között. A kongresszus tagjai is jelen voltak a magyarság tiltakozó megmozdulásain, sőt az aktuál-politikai döntéshozatalba beépülve kitalálják és megszervezik a Vatra Românescă székházának védelmét, a tiltakozó megmozdulások élére állnak. Lásd: *Tízezer lépés...*

9. Ilyen volt például Temesváron az M Stúdió ifjúsági rádió, a Thália diákszínjátszó csoport vagy a Látóhatár irodalmi csoport.

10. Lásd ezzel kapcsolatban: Ungvári-Zrínyi Imre 1994.

KÖNYVÉSZET

- Beck, U.: Túl renden és osztályon? In Angelusz Róbert (szerk.): *A társadalmi rétegződés komponensei*. Budapest, 1999, Új Mandátum.
- Bíró A. Z., Bodó J., Gagyi J., Oláh S., Túros E.: Gazdasági elit a Székelyföldön – 1993. In *Szociológiai Szemle*, 1. szám, p.101–125., 1995.
- Boros L. – Kéri L.: Az ifjúság politikai szocializációja. In *A magyar ifjúság a nyolcvanas években*. Budapest, 1989.
- Braungart, M. M.–Braungart, R. G.: Generations Politics. In *Micropolitics* 3., 1984.
- Chisholm, L.: Élesebb lencse vagy új kamera? In Gábor Kálmán (szerk.): *Civilizációs korszakváltás és ifjúság*. Szeged, 1993
- Field, G. L.–Higley, J.: *Elitism*. London, 1980.
- Fuchs, W.: *Einführung. Jugend 81 Lebenswürfe Alltagskulturen Zukunftsbilder*. Hamburg, 1981, Jugendwerk Deutsche Schell.
- Gábor K.: *Civilizációs korszakváltás és ifjúság*. Szeged, 1994, JATE.
- Gábor K., Mátay M., Balog I., Kántor Z.: *Az ifjúsági és az elit*. Oktatókutató Intézet, 1994.
- Gazsó T.–Szabó A.: Társadalmi közérzet, a politikához való viszony. In Szabó Andrea, Bauer Béla, Laki László (szerk.): *Ifjúság 2000. Tanulmányok I*. Nemzeti Ifjúságkutató Intézet, 2002.
- Kriesi, H. P. et al. (ed.): *New Social Movements in Western Europe*. p.26–53, London, 1995, UCL Press.
- Magyari N. L.: Szocializáció és identitástudat. In *Hát ide figyelj, édes fiam*. 1989, Albatrosz Kiadó.
- Mannheim K.: A nemzedéki probléma. In *Ifjúságszociológia*. Budapest, 1969.
- Marger, M. N.: *Elites and Masses: An Introduction to Political Sociology*. New York, 1981.
- Ornstein, M.–Stevenson, H.: Elite and Public Opinion before the Quebec Referendum: A Commentary on the State in Canada. In *Canadian Journal of Political Science*. p.745-774., 1981.
- Pál T.: *Próbareform*. Budapest, 1988.
- Pareto, V.: Általános szociológiai traktatus. In Felkai–Némedi–Somlai (szerk.): *Szociológiai irányzatok a XX. század elejéig*. p.187–211., 2000.
- Pillich L.: Piramis(ok) árnyékában, avagy a polgári önépítés esélyei a mai Erdélyben. In *Korunk*. 1995 november, p.19–22.
- Samuels, R. J. (ed.): *Political Generations and Political Development*. Lexington, 1977.
- Stumpf I.: Elszalasztott vagy elhalasztott politikai generációváltás? In *Századvég*. 1. szám, p.112–131., 1996.
- Szabó M.: *Társadalmi mozgalmak és politikai tiltakozás*. Budapest, 2001, Rejtjel Politológia Könyvek.
- Szabó, S. F. (ed.): *The Successor Generation: International Perspectives of Postwar Europeans*. London, 1983.
- Szalai E.: *Az elit átváltozása. Tanulmányok és publicisztikai írások 1994–1996*. Budapest, 1996, Cserépfalvi.
- Szelényi I.–Eyal, G.–Townsend, E.: Posztkommunista menedzserizmus: a gazdasági intézményrendszer és a társadalmi szerkezet változásai. In *Politikatudományi Szemle*. 2. szám, p.1–16., 1996.
- Szelényi I.–Szelényi, S.: Az elit cirkulációja. In *Kritika*, október 8–14., 1991.
- Takács K.: Az elit szociológiai fogalmáról. In *Szociológiai Szemle*, 1. szám., p.139–148., 1998.
- Tarrow, S.: *Power in Movement*. p.81–100., Cambridge, 1994, Cambridge U. P.
- Ungvári Z. I.: Még mielőtt bárkit vagy bármit választanánk. In *Romániai Magyar Szó*. 1994. február 4.
- Ungvári Z. I.: Az intézményesülés lépcsőfokai. In *Tízezer lépés. Az első tíz év: 1989–1999*. Marosvásárhely, 2000.
- Vajda Gy.: Világmegváltó fiatalok? Szubjektív visszaemlékezés. In *Tízezer lépés. Az első tíz év: 1989–1999*. Marosvásárhely, 2000.